

PRATIK DERS

Bazat e gramatikës shqipe

Ders kategorisi: Mësime të gjuhës shqipe

Pjesët e ligjëratës, rregullat e përshtatjes dhe rendi i fjalëve në shqip.

Bazat e gramatikës shqipe

Ky mësim jep kornizën e përgjithshme të gramatikës së shqipes: pjesët e ligjëratës, rregullat themelore të përshtatjes dhe rendin e fjalëve. Përdore si pikënisje para se të kalosh te temat e veçanta.

Dhjetë pjesët e ligjëratës

Pjesa	Tregon	Ndryshon sipas	Shembull
Emri	qenie, sende, dukuri	gjinisë, numrit, rasës, trajtës	<i>libër, vajzë, liri</i>
Mbiemri	cilësi	gjinisë, numrit, rasës	<i>i mirë, e re, trim</i>
Përemri	zëvendëson emrin	vetës, numrit, rasës	<i>unë, ky, im, kush</i>
Numërori	sasi ose radhë	pjesërisht	<i>tre, i pari</i>
Folja	veprim ose gjendje	vetës, numrit, kohës, mënyrës	<i>punoj, jam, kam</i>
Ndajfolja	rrethanën e veprimit	e pandryshueshme	<i>shpejt, sot, këtu</i>
Parafjala	lidhjen me emrin	e pandryshueshme	<i>në, me, nga, për</i>
Lidhëza	bashkon fjalë e fjali	e pandryshueshme	<i>dhe, por, sepse</i>
Pjesëza	nuancon kuptimin	e pandryshueshme	<i>nuk, po, a, të</i>
Pasthirrma	ndjenjë	e pandryshueshme	<i>Oh! Medet!</i>

Katër rregullat që zgjidhin shumicën e gabimeve

- Përshtatja folje - kryefjalë.** Folja merr vetën dhe numrin e kryefjalës: *Ata punojnë.*
- Përshtatja mbiemër - emër.** Mbiemri ndjek gjininë, numrin dhe rasën e emrit: *vajza e re, djemtë e rinj, vajzës së re.*
- Parafjala kërkon rasën e vet.** *në shkollë* (kallëzore), *nga shkolla* (emërore), *prej shkollës* (rrjedhore).
- Lidhorja pas foljeve gjysmëndihmëse.** Pas *mund, duhet, dua, filloj, provoj* vjen **të** + folje: *duhet të shkoj.*

Sistemi i shquarsisë

Shqipja nuk ka një përpara emrit. Shquarsia shprehet me **mbaresë**: *libër → libri, vajzë → vajza*. Krahaso me njëjën e përpame **i, e, të, së**, e cila nuk shpreh shquarsi, por lidh mbiemrin ose gjinoren me emrin: *djali i mirë, libri i Artës.*

Rendi i fjalëve

Rendi bazë është **kryefjalë - kallëzues - kundrinor**: *Arta lexon librin*. Shqipja e lejon ndryshimin e rendit për theksim, por atëherë kundrinori i parvendosur duhet të rimerret me trajtë të shkurtër: *Librin e lexoi Arta*. Trajtat e shkurtra qëndrojnë gjithmonë **para foljes**, përveç urdhërores pohore.

Nga letërsia shqipe

Strofa e Naim Frashërit është një ushtrim i vogël gramatikor më vete:

«Gjuha jonë sa e mirë! / Sa e ëmbël, sa e gjerë! / Sa e lehtë, sa e lirë! / Sa e bukur, sa e vlerë!»

Në katër vargje shohim: një **emër femëror të shquar** (*gjuha*), një **përemër pronor** të përshtatur me të (*jonë*) dhe tetë **mbiemra të nyjshëm** në femërore njëjës, secili me nyjën e. Po ta ndërronim emrin në *vendi*, do të duhej të ndërronim çdo formë: *Vendi ynë sa i mirë, sa i ëmbël ...*

Gabimet e zakonshme

Gabim	Saktë	Pse
<i>Fëmijët luan.</i>	Fëmijët luajnë.	përshtatja në numër
<i>vajzë i mirë</i>	vajzë e mirë	përshtatja në gjini
<i>i mir</i>	i mirë	ë-ja fundore
<i>Duhet shkoj.</i>	Duhet të shkoj.	pjesëza e lidhore
<i>Vij nga shkollës.</i>	Vij nga shkolla.	rasa pas parafjalës

Provo vetë

- Studentët ___ (përgatitem) për provim. (*përgatiten*)
- Bleva një shtëpi ___ (i vjetër). (*të vjetër*)
- Ai duhet ___ (nisem) herët. (*të nisët*)
- Erdha ___ (prej / punë). (*prej punës*)

Burime dhe referenca

- Naim Frashëri, *Gjuha jonë* (nga *Tehajlat*), 1885.
- Gramatika e gjuhës shqipe I – Morfologjia*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- Gramatika e gjuhës shqipe II – Sintaksa*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- Drejtshkrimi i gjuhës shqipe*, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë, 1973.
- Fjalori i gjuhës shqipe*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2006.